

Priloga: Rzd-01-15-00027-01

Datum: 23.11.2015

opis enote žive kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00044**

Ime enote: **Govori ob Čabranki in zgornji Kolpi**

Sinonimi imena enote:

Zahodni del kostelskega narečja

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **ustno izročilo in ljudsko slovstvo**

Podzvrsti:

narečja

Tipološka gesla:

govor

Kratek opis:

Govori ob Čabranki in zgornji Kolpi od Babnega Polja do Mirtovičev so mešanica dolenjskega, rovtarskih, gorenjskega in južnobelokranjskega narečja z vplivi nemškega jezika Kočevarjev in sedanjega hrvaškega in slovenskega knjižnega jezika.

Opis:

Govori ob Čabranki in zgornji Kolpi od Babnega Polja do Mirtovičev so mešanica dolenjskega, rovtarskih, gorenjskega in južnobelokranjskega narečja z vplivi nemškega jezika Kočevarjev in sedanjega hrvaškega in slovenskega knjižnega jezika ter se nadaljujejo še na hrvaško stran.

Govori ob Čabranki in zgornji Kolpi so nastajali od 17. stoletja kot posledica kolonizacije in priseljevanja zaradi železarstva v Čabru. Do danes so se ohranili med okoli 500 prebivalci obmejnega območja občin Osilnica v celoti, Loška dolina (naselji Babno Polje in Bukovica), Loški Potok (Stari in Novi Kot, Lazec, Podpreska, Draga, Srednja vas, Trava, Podplanina, Pungert, Črni Potok), ohranili pa so se tudi na območju občin Čabar in delno občine Delnice na Hrvaškem, kjer jih uporablja okoli 3500 govorcev. Med sabo se razlikujejo v določenih detajlih, ki so posledica kulturnozgodovinskih in ekonomskih povezav posameznih krajev s sosesčino v preteklih stoletjih, v neposredni bližini je bil od 14. stoletja do druge svetovne vojne tudi nekdanji nemški jezikovni otok na Kočevskem. Gre za precej odmaknjeno, vendar povezano območje, katerega vezna sestavina je tudi ljudski junak Peter Klepec. V 17. stoletju je bilo območje razdeljeno med Kranjsko in Hrvaško. Narečje se je z nekaterimi krajevnimi razločki in kljub slovenskim in hrvaškim šolam med domačim prebivalstvom na obeh straneh meje ohranilo vse do današnjih dni.

Kljub prisotnosti knjižnega jezika se večina starejših in mlajših domačinov močno istoveti z govornim izročilom svojega kraja, zato ga še vedno uporabljajo za vsakdanje sporazumevanje. Za ohranjanje govorov in povezovanje skupnega čezmejnega prostora so na slovenski strani pomembni Društvo Osilniška dolina iz Osilnice, Zavod Rihtarjeva domačija iz Babnega Polja in Društvo upokojencev Draga, na hrvaški pa Etnološka zbirka Palčava šiša iz Plešč in podružnica Matice

hrvatske v Čabru, ki je izdala več knjig narečne proze in pesmi ter narečni slovar. Izdala je tudi nekaj zgoščenk v narečju svojevrstnega kantavtorja Matije Turka iz Črnega Potoka. Folklorno izročilo teh krajev je izšlo v zbirki Glasovi pod naslovom Okameneli mož, zbral ga je Jože Primc.

Govor Babnega Polja je zaradi svojevrstnih značilnosti vključen v primerjalne raziskave več kot 800 narečnih govorov vseh slovanskih jezikov v veliki mednarodni projekt Slovanski lingvistični atlas s sedežem v Moskvi; posamični zvezki tega atlasa izhajajo že od leta 1988. Besedje kostelskega govora je leta 2014 izšlo v delu Jožeta Gregoriča Kostelski slovar. S področja teh govorov je bila v Ljubljani leta 2013 obranjena doktorska disertacija, obravnavani pa so bili tudi v dveh diplomskih delih.

Čabarski govori so bili leta 2015 vpisani na seznam hrvaške nesnovne kulturne dediščine.

Datacija:

17. stol. (domnevno)

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **OSILNICA (OSILNICA)**

Opis lokacije:

celotno območje občine Osilnica, delno občina Loška dolina (naselji Babno Polje in Bukovica), delno občina Loški Potok (naselja Stari Kot, Novi Kot, Lazec, Podpreska, Draga, Srednja vas, Trava, Podplanina, Pungert, Črni Potok)

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **476800** X: **42780**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00044.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Med prepoznavne narečne prvine govorov ob Čabranki sodi svojevrstno zlitje različnih narečnih prvin, prvotno pripadajočih drugim narečjem; med njimi so pomembnejše naslednje. Po dosedanjih dialektoloških raziskavah so govorom skupne prvine doleniskega narečja v odrazu praslovanskih glasov **é* (ljat) in padajoči **ǫ* v *ej/é* in *uj/ó* (*smejh/sméh; nús/nós*), v razvojnem sovpadu dolgih **e* in **ę* v *ie* ter rastočega **o* in **ǫ* v *uo* in nato z nadaljnjim razvojem v *ia/é/i* oziroma *ua/ó/ú* (*liad/léd/líd – piat/pét/pít; tuča/tóča/túča – muaš/móš/muš*) ter v odrazu zlogotvornega *l* v *ow* (*vovk*). Rovtarske prvine so skrajšanje dolgih *i* in *u* v kratka *i* in *u* (*zima, múha*), odraza za t. i. umično naglašene *e* in *o* (*sještra/sěštra, gwora/góra*), o za kratek polglasnik (*pos* ob *pas/pas* 'pes') in akanje (prehod kratkih *o* v *a*: *ótrak* 'otrok'). Gorenisko je švapanje (*la* v *wa*: *was* 'las', *káwo* 'kolo'). Južnobelokranjske narečne prvine pa so umik dolgega padajočega naglasa za en zlog proti začetku besede (*lédí* 'ljudje', *táku* 'tako') ter izglasni *f* za *v* (*praf*) in *n* za *m* (*znam* 'znam').

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja žive dediščine**

Opis usmeritev

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **Slovenski etnografski muzej**

Strokovna področja:

jezikoslovje, etnologija

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register žive kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

Pokrajinski muzej Kočevje

9. UTEMELJITEV VPISA

Vpis v register (enaki govori na Hrvaškem so že vpisani v tamkajšnji register) je izredno pomemben, ker v nasprotju z dosedanjim razmejevanjem prebivalstva po politični meji pokaže, da je kulturna dediščina območja tudi dediščina, s katero se lahko identificirajo pripadniki dveh sosednjih narodov. Posebej so govori ogroženi prav na slovenski strani, saj je tu precej manj govorcev in mladine.

Z vpisom v register se narečnim govorom daje potrebna veljava, ki bo dvignila zavest lokalnega prebivalstva in mu pokazala vrednost medgeneracijskega prenosa več stoletij stare kulturne dediščine prek ohranjanja narečja kot jezika družine ter rabe na lokalnih javnih prireditvah in skupnih predstavitev območja. Trdna lastna identiteta bo omogočala sproščeno in enakovredno čezmejno sodelovanje v skupnih projektih s podobno govorečimi prebivalci na hrvaški strani, ki v zadnjih dveh desetletjih zaradi političnih želja (potreb) z obeh strani ni bilo vzpodbujano.

Vzpodbuda k rabi teh govorov z njihovim vpisom na seznam kulturne dediščine je še posebej potrebna prav na slovenski strani iz več razlogov: prvi je majhno število nosilcev govora, drugi je v šoli pridobljeno prepričanje o manjvrednosti narečnih govorov (na Hrvaškem tega ni), nastalo pod vplivom dolgo veljavne jezikoslovne teorije, ki je povečevala le knjižni jezik, tretji je odsotnost pedagoškega kadra z znanjem narečnih govorov (na Hrvaškem jih prav ti gojijo med učenci) oziroma šolanje otrok na območju drugih narečij (Babno polje na območju notranjskega narečja, Osilnica kostelskega govora, Kotarsko podolje in Dragarska dolina dolenjskega), zato ti brez načrtne vzpodbude vedno manj komunicirajo v svojih govorih, to pa bi lahko vodilo v njihovo izumrtje.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitev: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **23.11.2015**

Št.: **Rzd-01-15-00027-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne:

Št.:

Razlog:

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-15-00027-11-01

Datum: 23.11.2015

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00044**

Ime enote: **Govori ob Čabranki in zgornji Kolpi**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **125**

Društvo Osilniška dolina

Grintovec pri Osilnici 6, 1337 Osilnica

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Društvo Osilniška dolina je bilo ustanovljeno leta 2005 in nadaljuje delo in tradicijo Civilnega gibanja za Osilniško dolino, ustanovljenega leta 1993. Deluje kot civilno združenje ljudi iz Osilniške doline in tistih, ki so se izselili, njihovih potomcev ter prijateljev. V svojih prizadevanjih za ohranjanje kulturne identitete Osilniške doline in čezmejno sodelovanje se društvo povezuje z Občino Osilnica in drugimi društvi. Člani društva zbirajo in ohranjajo etnografske predmete, oživljajo stare običaje ter organizirajo predavanja in kulturne večere. Društvo izdaja tudi glasilo 'Osilniška dolina'.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **GRINTOVEC PRI OSILNICI (OSILNICA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **480861**

X: **41797**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00125.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Janez Ožura, 2006

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **23.11.2015**

Številka: **Rzd-01-15-00027-03**

Razlog: **pobuda**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Številka:

Razlog:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Številka:

Razlog:

11. ZAZNAMKI